

נר לשולחן שבת

חג הפסח

גליון 867 תשפ"ד

ביאור "מה נשתנה"

"מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות" – הגלויות דומות ללילה. אנו שואלים, מה נשתנה גלות זו המרה והארוכה שלא נודע קיצה מכל הגלויות הקודמות שעברו על עם ישראל?

התשובה היא, ארבע סיבות יש לאריכות הגלות. ואנו מפרטים אותם:
א. "שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה" לשון מצה ומריבה, מחלוקות היו בעם ישראל בגלויות הקודמות, אך לפעמים היה שלום ביניהם. אבל "הלילה הזה כולו מצה" גלות זו מחלוקת ומריבות בכל עיר ומדינה.

ב. "שבכל הלילות אוכלים שאר ירקות", שהיו מסתפקים בירקות, במועט. "הלילה הזה כולו מרור", הוא המזון הממור את חיי בעליו שדואג עליו תמיד.

ג. "שבכל הלילות אין אנו מטבילים אפילו פעם אחת" שהיו בהם בישראל תאוות מועטות, אך "הלילה הזה אנו מטבילין שתי פעמים", כדרך בעלי תאוה שמבקשים עוד ועוד.

ד. "הלילה הזה כולנו מסובים" – כדרך השרים לרוב גאווה. ("עוללות אפרים" הובא בהגהש"פ לחיד"א)

"על אבא לא שואלים קושיות!"

סיפר הרה"ח רבי אליעזר מנחם מווס: בחסדי ה' יתברך זכיתי להיות סדרי ליל פסח רבים אצל רבינו כ"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ. החל משנת תשט"ז, בהיותי ילד קטן בן תשע שלח אותי אבי לבני ברק, שאהיה בליל הסדר אצל הרבי ה"אמרי חיים".

ליום טוב שביעי של פסח הגיע אבי לבני ברק והתאכסן כדרכו אצל בנו של הרבי, רבי משה יהושע, לימים האדמו"ר מויז'ניץ.

בהיותו שם הביע בפניו בנו של הרבי, את גודל התפעלותו ממעשהו, באומרו אליו באהבה וידידות: "שלמה זלמן, אני מלא התפעלות מהתנהגותכם, עד שיש לכם בן היודע לשאול את ארבעת הקושיות אתם שולחים אותו אל הרבי?!"

אבי השיב לו בשנינות: "אם הוא יסע לרבי, יהיו לו רק ארבע קושיות, קושיות אחרות כבר לא יהיו לו..."

רבי משה יהושע כל כך נהנה מן התשובה המבריקה, עד שבמהלך השנים הבאות כאשר היה מעודד בחורים שיבואו לליל הסדר להיות אצל הרבי, היה אומר להם את דברי אבי. ("לפני ולפנים")

הגאון רבי יוסף בבליקי, אב"ד ירושלים היה ממקורביו של הסבא קדישא הרב אלפנדר, היה מתארח אצלו אפילו בליל הסדר כיון שהיה יתום. סיפר שרבינו היה עושה את הסדר חצי שעה בלבד, ואחר כך היה יושב ולומד בלי הרף!
(קובץ "בית הלל" גליון מ"ד)

תיאור ליל הסדר, שנת תרצ"ו, אצל הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי
הא להמא עניא: בן אדמו"ר שליט"א היניק וחכים נכנס לבוש כמו חכם מצרי, רבינו כיבדו, ושאל אותו על היהודים במצרים ומה מצבם. הילד סיפר שכבר הם יצאו ממצרים ומניינם היה בלי מספר. אחרי זה יצא ובא בחזרה כלבושו, ומזג כוס שני.

כאשר רבינו חילק את המצות, נתן את המצות על צידו ואמר בלשון אשכנז: "ילדי, דע לך כי העונשים הקשים הללו הגיעו להם, פרעה עשה לנו צרות!" והלך כמה פסיעות ואמר: "כך יצאו אבותינו ממצרים..."

רבינו האריך מאד בתורה ואגדה - חסל סדר פסח - רבע שעה אחר השעה שלש!
(קובץ בית מהר"ץ)

מנהגי יהדות מצרים - סיפר פרופ' ר' יעקב שויקה: את ליל הסדר אבי היה פותח בתיאור כיצד הקב"ה יושב עם הפמליה של מעלה בשעה הזו ואומר: "הראיתם אומה מכירת טובה כעמי ישראל, שלושת אלפי שנים חלפו מאז יציאת מצרים, והם מסבים כולם ליד השולחן ונושאים דברי שבח והודיה".

לפני "מה נשתנה" היו מחזירים למטבח את קערת הסדר, וזאת כדי שהילדים ישאלו למה עושים זאת. את הקערה היתה לוקחת למטבח נערה שהגיעה לפרקה, ובמטבח היתה אוכלת את הביצה. כשהיתה חוזרת עם הקערה היו כל המסובים שואלים אותה היכן הביצה, והיו מניחים ביצה אחרת במקומה... היתה זו סגולה שהנערה תינשא באותה שנה... ("שיחת השבוע" פסח תשס"ט)

"מה נשתנה" אמר מהרי"ל שאומר אותו בניגון - לשבח לאדון הכל.
(ספר מהרי"ל מנהגים - סדר ההגדה כ"ה - ובנוסף אחר: 'מצוה גדולה לומר')

מרון הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך עורר שנוסח אמירת "מה נשתנה" נשתבש על ידי שמלמדים אותו בנעימה שאינה באופן של שאלה, וכל האמירה אינה בצורה ובאופי של שאלת בנים לאביהם וציפיה לתשובתו כפי הנוסח הותיק, ולא טוב הדבר.

מכל מקום בביתו הניח רבינו לבנות הקטנות לומר "מה נשתנה" בניגון כפי שלימדום במוסדות החינוך. יש להוסיף כי הוא לא חש בזה משום 'קול באישה' לגבי שאר המסובים והאורחים. נציין כי כל הילדים שאלו בנפרד "מה נשתנה". ("הליכות שלמה" ט')

"מה" - האם היא לשון שאלה או התפעלות. חידש "ערוך השולחן": ענין "מה נשתנה" כענין "מה גדלו מעשיך ה'", "מה טובו אהליך יעקב", על דרך ההתפעלות. אנו מתפעלים מה גדלו השינויים בלילה הזה!
(תע"ג כ"א)

הגאון ה"אבני נזר" מסוכטשוב לא הרשה לאף אחד מתלמידיו וחסידיו להשתתף אצלו בליל הסדר. בקושי גדול היה מרשה לפעמים לותיקים בחסידיו להסב על שולחנו בליל הסדר.

הגאון ה"אבני נזר" מסוכטשוב לא הרשה לאף אחד מתלמידיו וחסידיו להשתתף אצלו בליל הסדר. בקושי גדול היה מרשה לפעמים לותיקים בחסידיו להסב על שולחנו בליל הסדר. פעם נכנסו אליו כמה חסידים ורצו לדעת מה הטעם לכן, הם חשבו כי בוודאי יש לרבי באותו זמן גילויים עליליים מן השמים, והם החסידים אסור להם שידעו על כך. משום כן רצו לדעת לכל הפחות מה הם הגילויים הללו...

מכה זו היתה קשה למצרים יותר מכל המכות. לכן היו המצרים טומנים את העצמות בעפר, כדי שהכלבים לא ימצאום, וזה ביטול עבודה זרה הגדול ביותר, כי הוא נעשה על ידי המצרים עצמם - הרי לנו שבזכות הכלבים אין 'נותר' ואין חשש תקלה. ("נר לשולחן שבת")

נענה הרבי מסוכטשוב ואמר להם: "אין כאן שום גילויים ושום טעמים כמוסים. בליל פסח צריך כל אדם מישראל להיות ולהתנהג כבן חורין. וחסיד כשהוא נמצא אצל רבו אינו מרגיש טעם חירות כראוי, שהרי מורא רבו עליו, משום כן יכבד וישב בביתו!" ("סיפורי חסידים" פסח הובא ב"אוצר המועדים" מעשי צדיקים)

כל אותו הלילה היו ישראל אוכלים ושותים יין ושמחים ומהללים להקב"ה בקול גדול והמצרים היו צועקים במר נפש על המגיפה שבאה עליהם פתאום! ("פרקי דרבי אליעזר" מ"ח) אפשר שנגד מה שהיו שותים יין באותו לילה תיקנו חכמים באותו לילה ארבע כוסות לדורות! ("ד"ל ק"א")

לילה של אור וקדושה בכל העולמות - סיפור מיוחד שמצאתי

ד"ר הרצל קוק היה בין הרופאים הארץ ישראלים שהתנדבו לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה. שירת ביחידה מיוחדת בה שרתו צעירים ממשפחות שהיו קיסרות לקיסר החבשי היילה סילאסי ובראשה קצינים בריטים. מטרתה היתה לחדור מאחורי הקוויים של האיטלקים באתיופיה ולחבל בכובשים ככל שניתן.

"הכם מה אומר ... (הגה"ש) - רבים שאלו, מה כוונת החכם בשאלותיו, וכן מה פשר התשובה שעונים לו שאין אוכלים שום דבר אחרי קרבן פסח ואפיקומן.

אמר הגאון רבי אביגדר נבנצל: נראה ביאור הדברים שהחכם שואל "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה'..." מדוע כל כך הרבה מצוות נצטוונו זכר ליציאת מצרים. תפילין, שבת, קרבן פסח, חג הפסח, חמץ, סיפור יציאת מצרים. יום טוב. בכורים.

זה סיפורי: "קיבלנו פקודה לנוע, יצאנו מסודן. שיירה גדולה של מאתיים וחמישים גמלים, סוסים, ציוד, מזון ותחמושת. מחמת החום הכבד נאלצנו לחנות בימים ולהתקדם בשעות הלילה.

כאן הבן שואל, מדוע לא מספיק לעשות מצוה אחת זכר ליציאת מצרים, וזהו הביאור בקושייתו של הבן החכם "מה העדות והחוקים והמשפטים", מדוע עושים כל כך הרבה מצוות לזכור את יום יציאת מצרים?

והנה לילה אחד אחר השקיעה, בין חושך לאור מצאתי עצמי רוכב על הסוס בלי דעת לאן אני רוכב. חשתי כאילו אני נמצא במין מקום מסתורי, מופלא. סביבי היו עצים סבוכים בעלי צורה מוזרה, הרגשתי שהיה אפשר להסתבך בענפי העצים האלה כמו אבשלום בזמנו...

על זה משיב האב: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" פירוש, שאחר אכילת הפסח אסור לאכול. והסיבה לזה, מפני שטעם אחרון משכיח טעם ראשון וצריך שישאר טעם פסח ומצה בפיו. כמו כן כאן אם לא נעשה הרבה מצוות זכר ליציאת מצרים, אזי המאורעות האחרונים אשר יקרו ישכיחו את המאורע הגדול יציאתנו ממצרים, שאחרון אחרון משכח הראשון. לכן ציוותה תורה שנעשה מצוות רבות זכר ליציאת מצרים, למען תזכור את יום צאתך מצרים כל ימי חיך.

(הגדת אדאפט - א-כולל)

מתי אסור להכות כלבים?

כתב ה"בן איש חי": מצאתי כתוב שאין מכים את הכלבים בפסח ובפרט ביום הראשון והשני בהם מספרים ביציאת מצרים, כי בלילות אלו נכתב "לא יחרץ כלב לשונו" ששמרו את גזירתו של ה' יתברך באותו לילה.

(צו א' ל"ט ועיין שבת קנ"ה)

עוד שבח על כלבי מצרים, הם לא רק שתקו

ציווה ה' שיהא השה למשמרת ד' ימים, שיראוהו המצרים. כשהיה השה צועק, היו המצרים אומרים 'יתיר את עצמו ויעלה לשמים...' ציווה ה' לשוחטו בין הערביים, בזמן שכולם שבים לביתם ממלאכתם. עדיין לא היו כל המצריים רואים, על כן ציווה לזרוק דמיו מחוץ לבית, כדי שיראו כולם. וציווה לשורפו ראשו על קרבו, כדי שיראוהו נשרף.

(תוס' השלם בשם יוסף המקנא)

אלוה של מצרים שה היה, וציווה ה' לעשות בו שפטים, לשורפו באש שיהיה ריחו נודף, ויכירו מצרים שהשה שלהם נשרף. ועוד, שיהיו עצמותיו מושלכות בשוק - וזו היתה הקשה שבמכות! (זוהר שמות יח.)

כידוע אריכות גדולה יש בדין 'נותר' של עצמות קרבן פסח. היו תלמידי חכמים שתמהו על דברי הזוהר הקדוש שהבאנו: איך בני ישראל השליכו את עצמות השה לרחוב, הרי צריך לשורפם?!

וגם אם התכוונו בזה לבזותם, מכל מקום מדוע אחרי זה הם לא אספו את העצמות כדי לשורפם, או לקחת אותם על שכמם כשיצאו ממצרים, כשיירי המצה והמרור?

תשובה לדברים מצאנו בזוהר בפרשת בא (דף מא.) "ועצם לא תשברו בו" - בא בזה לבטל ולעשות באילולי מצרים קלון ובזיון.

מעלי הירח הבהיר ומסביבי תזמורת של הרוח הקלילה מתמזגת עם ציוצי הציפורים, עולם אגדי. חשתי מין תחושת אושר עילאית והתחלתי לשיר בלא חששות ומעצורים. תחילה שירי רגש רוסיים ולאט לאט עברתי למזמורי תפילה, בהם המשכתי עד אור הבוקר...

כאשר עלה השחר והגעתי למחנה, ניגשתי למזוודתי והתחלתי לחטט בין ספרי התנ"ך והמשניות שנתן לי אבי צידה לדרך. בין אלה מצאתי גם לוח שנה שקניתי מרוכל בתל אביב, בו ראיתי כי התאריך הינו ליל הסדר! ליל הסדר של שנת תש"א!

כאשר חזרתי מהמלחמה וסיפרתי זאת לאבי - הגאון רבי דב הכהן קוק, רבה של עפולה - השיב לי כי אין הוא מתפלא כלל ועיקר - הדבר טבוע בנשמתו של כל יהודי, זוהי תמצית נשמתו!" ("כל אשר יכולנו")

ביום טוב שני של חג הפסח שנת ת"ש בא הרב מבריסק לבקר את הגאון רבי חיים עוזר. הגישו לפניו כוס תה ולצידה קעריית עם קוביות סוכר.

והנה, למרות שלרב מבריסק היו חששות שונים ביחס לקוביות הסוכר שמא מעורב בהן קטניות, אף על פי כן נטל קוביות סוכר, עירבן בתה, ולגם הימנו מפני כבודו של מרן.

משיצא את הבית התאמץ מאד לפלוט מפיו את שאריות התה. לתמיהת מקורביו, אם כן מה ראה קודם לכן לשתות מן התה?! השיב: "המנהג של איסור אכילת קטניות בפסח הוא חומרא מדרבנן, ואילו לאכול מה שרבי חיים עוזר מגיש בפני זה 'כבוד התורה' שהוא חיוב מהתורה!" ("אגרות מרן הרי"ז הלוי")

סיפר הרבי ה"פני מנחם": "זכורני מעשה רב. בימי מלחמת העולם השנייה בשנת ת"ש, כאשר נסענו מאיטליה לארץ ישראל הפלגנו באונייה בערב שבת חול המועד, היה זה דבר מצוה וכן פיקוח נפש.

מצות היו לנו בצמצום רב וביום טוב אחרון של פסח, שמיני של פסח, אמר כ"ק אדוני אבי - ה"אמרי אמת" לאחי כ"ק ה"לב שמחה", שהיה בן ארץ ישראל, שמכיון שאנו שוהים באוניה ודינה כמדבר, מותר לו לאכול חמץ וכל שכן לבניו הקטנים."

("נתיבות ההלכה" כרך ל"ט ועיין פסחים נא: ועוד)